

Zdenka STEBLOVNIK ŽUPAN*

THOMAS CHIPPENDALE

OB 255 LETNICI IZIDA PRVEGA MIZARSKEGA PRIROČNIKA: »NAVODILA ZA GOSPODO IN IZDELOVALCE POHIŠTVA« (1754)

UVOD

Pred kratkim mi je v roke prišla knjiga »Celebrating Thomas Chippendale 250 years of influence«, ki jo je leta 2005, ob 250. obletnici izida prvega mizarskega priročnika na svetu, Chippendalovega dela »Gentleman and Cabinet-maker Director« (Navodila za gospodo in izdelovalce pohištva, 1754), napisal Američan Rene Bilodeau v sodelovanju z Anselmom Fraserjem, znamenitim oblikovalcem in restavratorjem pohištva ter ustanoviteljem mednarodne Chippendalove pohištvene šole na Škotskem.

Za razliko od številnih do sedaj objavljenih biografskih del, ki opisujejo življenje in delo slavnega angleškega mizarja, je Bilodeau želel predstaviti predvsem razloge za neobičajen kult Thomasa Chippendala v luči obdobja, v katerem je ta znameniti oblikovalec in izdelovalec pohištva živel in delal. Njegov namen je bil tudi osvetliti, do kakšne mere in na kakšen način so njegova Navodila vplivala na druge izdelovalce pohištva, proizvajalce in oblikovalce ter šole, ne le na britanskem otoku, pač pa po vsem svetu. Še posebej se mu, kot Američanu, zdi zanimiva pot Navodil v Ameriko in njihov vpliv na tamkajšnje oblikovalce kolonialnega pohištva.

ŽIVLJENJE IN DELO THOMASA CHIPPENDALA

Thomas Chippendale (1718 – 1779) je bil krščen 5. junija 1718 v majhnem trgovskem mestecu Otley v okraju Wharfedale, Yorkshire, kot edini otrok mizarja Johna Chippendala (1690 – 1768) in njegove prve žene Mary (1693 – 1729). Mnogi njegovi sorodniki so delali v mizarških poklicih, tako je mladi Thomas dobil osnovno izobrazbo v šoli »Otley Grammar School« in najbrž opravljal vajeništvo v okviru družinske delavnice. Kot mladenič se je zaposlil pri Richardu Woodu, mizarju in izdelovalcu pohištva iz Yorka, kamor se je kasneje tudi preselil.

Najzgodnejši zanesljiv dokaz Chippendalove prisotnosti v Londonu je poročni list, izdan pri St. George's Chapel, v

Mayfairu, kjer sta se 19. maja 1748 poročila Thomas Chippendale in Catherine Redshaw iz kraja St. Martin in the Fields (Bilodeau, 2005). O poreklu njegove žene ni znane nič, ni pa videti, da bi si s to poroko pridobil položaj ali bogastvo. Njun najstarejši otrok Thomas je bil krščen v St. Paul's Covent Garden aprila 1749, nakar je Catherine rodila še štiri fante in štiri deklice.

Leta 1749 je Chippendale najel skromno hišo v sosesi Longacre, ki je veljala za mondeni predel izdelovalcev pohištva in kot podizvajalec izdeloval manjše količine pohištva za uveljavljena podjetja. Prav tako je najbrž hkrati ustvarjal v pohištvenem in arhitekturnem poklicu kot samostojni oblikovalec. 1752 se je preselil na bolj ugledno lokacijo – v Somerset Court, v Strandu, poleg vile grofa Northumberlanda, in pričel z risanjem predlog za svojo ambiciozno publikacijo *The Gentleman and Cabinet Maker's Director* (Navodila za gospodo in izdelovalce pohištva). Ker je potreboval mecena, ki bi objavo podprl, jo je posvetil grofu Northumberlandu. On je bil ena tistih »izjemnih osebnosti« in »visokega okusa«, ki so ga spodbujale k izdaji zbirke vzorcev. Kljub temu pa je malo verjetno, da bi se Chippendale v tem času redno gibal v tovrstnih krogih. Njegov družbeni status je bil trgovski, vsaj sodeč po barvitim vabilu na srečanje, ki ga je oblikoval za izdelovalce pohištva Caesar Crouch ter njegove posetnice iz tega časa. Oba dokumenta pričata o tem, da je bil iskan kot avtor ornamentalnih kompozicij.

Leta 1754 se je Chippendale preselil v nove prostore v modernem naselju St. Martin's Lane, ki je ostalo sedež njegovega podjetja naslednjih 60 let. Sklenil je partnerstvo z Jamesom Ranniejem, bogatim škotskim trgovcem, ki je v posel prinesel kapital in tako tudi finančno podprl prvo izdajo Navodil, katerih kopije so bile iskane tako pri visoki gospodi kot tudi pri njegovih poklicnih sodobnikih.

Posest v St. Martin's Lane je bila sestavljena iz treh hišnih števil: 60, kjer je živel on, št. 61 je bila delavnica, J. Rannie pa je živel na št. 62. Dvorišče in obsežne delavnice so bile urejene v ozadju, kamor se je prišlo skozi pokriti prehod. Sestavljale so jih: izdelovalnica stolov, delavnica za omare, furnirnica, parketarnica, zastekljevalnica, velika tapetniška

* univ. dipl. inž., Lesarska šola Maribor, Višja lesarska šola, Lesarska 2, 2000 Maribor, e-pošta: zdenka.steblovnik@bf.uni-lj.si

delavnica, več skladišč lesa, risalnica in pisarna. Svoje novo podjetje sta imenovala "Mizarska in tapetniška oprema" ter za svoj logotip izbrala stol in oblikovala lastno posestnico. Vodilni izdelovalci pohištva so takšno oglaševanje imeli za neugledno in so se bolj nagibali k promociji skozi osebna priporočila. Dejstvo, da se je ohranila ena sama kopija te posetnice, pa tudi namiguje, da je bila v uporabi le kratek čas in da nikoli ni zares služila kot blagovna znamka.

Aprila 1755 je požar uničil delavnice, nakar je po smrti Jamesa Rannieja, januarja 1766, Chippendalova finančna situacija postala precej napeta, vse do leta 1771, ko si je Ranniejev računovodja Thomas Haig, ki je ostal pri podjetju, očitno sposodil 2,000 £ od Ranniejeve vdove, in postal Chippendalov partner. V partnerstvo je takrat vstopil tudi Henry kot tretji partner. Podjetje se je preimenovalo v Chippendale, Haig and Co. Kljub novi organizaciji in lastništvu, ki bi naj prineslo finančno stabilnost, se je podjetje nenehno soočalo s problemi denarnega toka zaradi plačilne nediscipline strank.

Zaradi slabega zdravja je poleti 1772 umrla Chippendalova prva žena Catherine, kmalu po tistem, ko je kupil skromno hišico v Lob's Fields (danes Derry Street) v Kensingtonu. Leta 1776 se je upokojil in prepustil posel sinu Thomasu Chippendalu mlajšemu, ki je tudi sam postal vrhunski samostojni izdelovalec pohištva in oblikovalec.

Leta 1777 se je poročil drugič, z Elizabeth Davis iz Fulham Parish Church ter imel z njo še eno hčerko in sina. Med svojo zadnjo boleznijo leta 1779 se je Chippendale preselil v Hoxton, kjer je umrl za sušico in je bil pokopan na pokopališču St. Martins-in-the Fields 13. novembra istega leta.

Thomas Chippendale starejši je živel skromno in opremo njegove hiše so ocenili na borih 28 £. Danes bi zbirka tega pohištva lahko dosegla milijonske vrednosti.

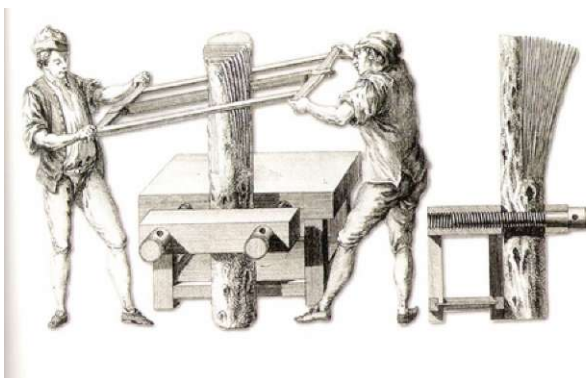
CHIPPENDALOV POHIŠTVENI DIZAJN IN UGOTAVLJANJE AVTENTIČNOSTI NJEGOVEGA DELA

Nekatere Chippendalove risbe so sčasoma prišle v posest Lorda Folleya, večino pa jih je odkupil muzej Metropolitan Museum of Art v New Yorku leta 1920. Nekaj so jih pred tem ukradli, skupina šestih pa je razstavljena pri Chippendale Society in v Victoria and Albert Museum v Londonu.

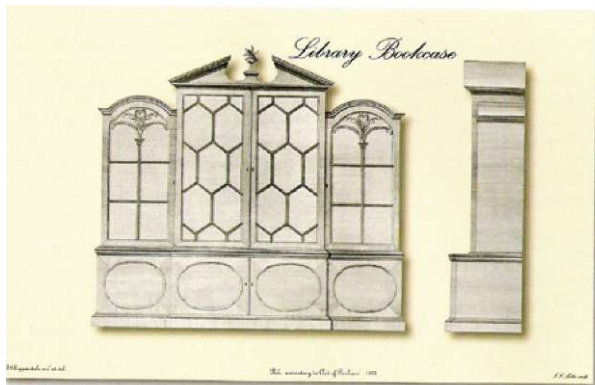
Nekoč se je verjelo, da so obstajali drugi skrivnostni avtorji oblikovnih stvaritev v Navodilih (npr. znani rezbar Mathias Lock in njegov družabnik Henry Copland), danes pa je dokazano, da je bil Chippendale sam dober in dovršen umetniški risar. Sicer ni znano, kje je Chippendale dobil svojo umetniško izobrazbo oziroma se naučil principov

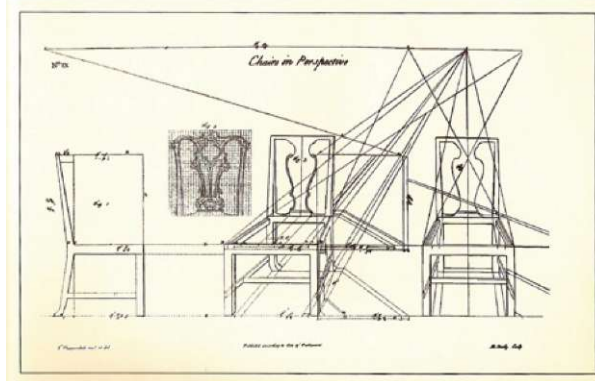
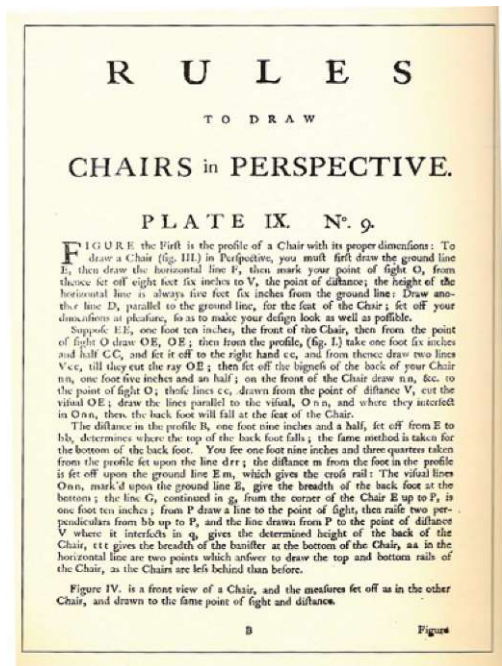
Slika 1. Kip Thomasa Chippendala na fasadi Viktorijinega in Albertovega muzeja v Londonu (vir: Bilodeau,2005)

Slika 2. Metoda rezanja furnirja v 18. stol.. Za zagotavljanje enake debeline furnirja je bila potrebna precejšnja spretnost (vir: Bilodeau, 2005)

Slika 3. Vzorec iz »Navodil«: Knjižnična vitrina (vir: Bilodeau, 2005)

Slika 4 in 5. S temi navodili in spremljajočo risbo (naslednja slika) je Thomas Chippendale prikazal natančen opis risanja v perspektivi (vir: Bilodeau, 2005, iz Chippendale, 1754)

rokoko kompozicij, lahko pa, da ga je učil Matthias Darly, graver in profesionalni risar, ki je nekaj časa živel na istem naslovu in prijateljaval z njim.

Chippendale si še posebej zasluži umetniško slavo kot briljantno originalen, vpliven in inovativen oblikovalec, ki je tudi sam ustvarjal pohištvene mojstrovine. Izpolnjuje vse bistvene zahteve za oznako pomembne umetniške figure, saj je zapustil veliko zapuščino umetniških del, vključujoč oblikovalske projekte, ki pričajo o enakomernem razvoju zgodnjega, srednjega in poznega oblikovnega stila. Izraz "Chippendale" se danes široko uporablja kot ustrezna generična oznaka za opis kateregakoli visoko kakovostnega pohištva, ki so ga navdihnili vzorci iz njegovih Navodil. Vendar pa identifikacijo njegovih avtorskih pohištvenih stvaritev otežuje dejstvo, da so mnogi izdelovalci kupovali izvode Navodil, da bi kopirali njegove gravure. Zanesljivi dokazi za avtentičnost dela Thomasa Chippendala so zato le najdeni račun ali temu ustrezna dokumentacija. Večina originalnih dokazanih Chippendalovih avtorskih stvaritev, ki jih je izdelal za Dumfries House leta 1759, je preživela do danes, veliko njegovih izdelkov pa hranita Paxton House na Škotskem in Victoria and Albert Museum v Londonu.

Navodila so bila objavljena v treh izdajah. Druga je izšla leta 1755 in vsebuje številne popravke. Tretja, dopolnjena in razširjena izdaja, pa je izšla v delih, med 1759 in 1762, in vsebuje 200 predlog. V tem času se je pojavila tudi francoska izdaja. Večina kopij druge izdaje je bila posvečena njegovemu veličanstvu Princu Williamu Henryju, ki je med letoma 1764 in 1766 naročil izdelavo pohištva.

Izdaja Navodil je imela pozitiven učinek na Chippendalovo kariero, saj vsa znana naročila datirajo po njej.

POSLOVANJE PODJETJA IN STRANKE

Moderne raziskave so odkrile preko 70 Chippendalovih strank, dokumentiranih v računih, plačilih in računovodskih knjigah, poslovnih dopisih ter bančnih izpisih. Vendar pa je bilo odkritih bistveno več akreditiranih izdelkov, ki izvirajo iz Chippendalovih delavnic – okoli 600 kosov.

Njegova poslovna širina pa se kaže v dejstvu, da je bil poleg pohištva pripravljen oblikovati in dobavljati tudi tapete, preproge, drezalnike za ogenj, dekorativne dimniške dodatke, celovite interierje prostorov in celo svetoval pri vzorcu vezenega tapetniškega blaga za stole. Znano je, da je leta 1768 obiskal Pariz, da bi se seznanil z modnimi novostmi.

Ponujal je celovito storitev opremljanja hiše, izvedel popravila, odvoz in odkup pohištva, vodil inventar in bil celo pripravljen voditi in opremljati pogrebne slovesnosti za ugledne stranke.

Chippendale je dobavljal tudi ogledalno steklo. Uvažal ga je iz Francije in ga obrezoval v specialnih delavnicah, za naročene okvirje in ornamente svojih strank. Pravzaprav so najdražje postavke na kateremkoli Chippendalovem računu tiste, ki vključujejo ogledalno steklo in zasteklitve. V tem obdobju so namreč ogledala predstavljala bolj prestižen način dekoracije stanovanj kot slike.

Chippendale je z veseljem dobavljal tudi cenejše izdelke za plačilno manj sposobne stranke.

Obstajajo dokumentirani dokazi: pisma, računi, predračuni, dobavnice in risbe, ki pričajo o tem, da je podjetje prevzemalo velika naročila za hišo v Londonu, katere lastnik je bil Sir Rowland. V teh dokumentih pogosto zasledimo frustracijo strank, nestrpnost do Chippendalovih zamud, pogoste grožnje z odstopom od naročila, ki bo imel posledice za njegov ugled. Chippendale je, po drugi strani, skoraj vedno obupno potreboval predplačilo, a je vedno ohranjal ponižnost do svojih strank. V tem obdobju ga vedno naslavljajo z "Mr. Chippendale" – kar v družbeno statusnem oziru nakazuje njegov izrazito superiorni položaj med obrtniki.

KULT IN VPLIV THOMASA CHIPPENDALA

Bilodeau je med svojo raziskavo osebno obiskal vse za Chippendala znamenite kraje njegovega življenja in vpliva: Otley, kjer se je rodil, St. Martin's Lane, kjer je živel in imel svoje delavnice, in Harewood House, kjer se nahaja njegovo največje naročilo in zbirka pohištva, ki ga je izdelal. V ZDA je obiskal kraje, kjer je Chippendalova knjiga imela še posebej velik vpliv (Boston, Philadelphia, Williamsburg, Charlston) ter si ogledal tamkajšnje muzejske zbirke slavnih kolonialnih izdelovalcev pohištva iz 18. stoletja, iz katerih je razviden velik vpliv vzorcev in ilustracij iz Navodil, na osnovi katerih so nato sami razvili številne lastne blagovne znamke. Ob tem je odkril tudi dejstvo, da se ta linija pohištva še vedno uspešno proizvaja in trži (npr. ugledni proizvajalec Baker Furniture iz ZDA) in je še vedno tako popularna, da so si določena podjetja celo naredila ime po velikem mizarju.

Na osnovi tega lahko trdimo, da je vpliv knjige Navodil Thomasa Chippendala bil in je še vedno tolikšen, da si zagotovo zasluži pozornost. »Pravzaprav, bolj ko proučujem življenje in ustvarjanje Thomasa Chippendala, bolj ga spoštujem. Možno je bil genialen oblikovalec, izdelovalec in podjetnik. Uporabil je in uspešno vpeljal tehnike in poslovne procese, ki se bistveno ne razlikujejo od sodobnih. Resnici na ljubo, njegov posel ni bil vedno finančno najbolj trden; vendar je bil dovolj moder, da si prizna spodrseljaje in nato v posel pripelje ljudi, ki so mu znali in mogli pomagati k izboljšanju položaja,« z občudovanjem ugotavlja avtor knjige Rene Bilodeau (Bilodeau, 2005).

Zanimive slike v Chippendalovih Navodilih, pa tudi fotografije v Bilodeaujevi knjigi dokazujejo, da je Chippendalova privlačnost vizualna in jezikovno neodvisna. Bilodeau odkriva, da so vzorci iz Navodil hitro po izidu prestopili meje angleško govorečega sveta in se znašli v najbolj oddaljenih koticih: Navodila so se hitro pojavila v Rusiji, Franciji, Skandinaviji in v nadaljevanju vplivala na posebej eksotične kombinacije, kot je npr. fascinanten vpliv tega stila v iberski kulturi.

THOMAS CHIPPENDALE KOT EDUKATOR

Chippendalova šola na Škotskem je dokaz svetovnih razsežnosti Thomasa Chippendala tudi kot edukatorja. Tja se odpravljajo slušatelji iz vsega sveta, ki jih privlači njegov fenomen in kult, se nato zbrani na odročni kreativni lokaciji učijo in ustvarjajo originalno sodobno pohištvo z uporabo preizkušenih načinov in metod iz preteklosti. Tako nastaja najmočnejša povezava med obrtniško spretnostjo in umetnostjo, ki jo je promoviral Chippendale, učni proces pa poteka na osnovi videnja obrtnika in ne skozi očala akademika.

Nedvomno so zato izobraževalna prizadevanja Anselma Fraserja, ustanovitelja Chippendalove šole, konsistentna s karakterjem Thomasa Chippendala. V predgovoru svoje knjige je Chippendale leta 1754 zapisal, kako pomembno je imeti specialna znanja in obrtniške spretnosti za umetnost izdelave pohištva. Zato je z opisom petih pravil arhitekture, določenih pravil perspektive in opisne geometrije poskušal dati svoji knjigi tudi izobraževalno vrednost. Za številne težje oblikovne predloge je dodal natančne opise za izdelavo, da bi s tem olajšal in omogočil izdelovalcem učinkovito delo, naročnike pa informiral o vsebini in zahtevnosti dela izdelovalca pohištva. Torej ni čudno, da Chippendalova šola uporablja njegovo ime ne le kot simbol superiornega dizajna in obrtne spretnosti, pač pa tudi izjemnega izobraževalnega pristopa.

SKLEP

Pravzaprav bi težko rekli, da je še kdo drug v zgodovini dosegel tak vpliv na dizajn pohištva, da sta se celo eno obdobje in stil poimenovala po njem.

V časih, ko so se individualne oblikovalske predloge in poklicne spretnosti posameznikov ljubosumno varovale pred konkurenco in smatrale za poklicno skrivnost, je on uporabil popolnoma nasproten pristop in odprto predal svoje oblikovne predloge in konstrukcijske tehnike drugim v kopiranje in modificiranje. V časih, ko so le vrhunski arhitekti narekovali trende in pohištvene stile ter jih objavljali v ekstravagantnih arhitekturnih revijah, si je Chippendale, izdelovalec pohištva, drznil objaviti svojo ekstravagantno knjigo in se postavil nasproti njihovi vodilni

No. 208, attributed to Thomas Chippendale, c. 1775.

*No. 209
Lady's dressing table, attributed to Thomas Chippendale, Paxton House.*

*No. 206
Arm chair, attributed to Thomas Chippendale, Paxton House.*

*No. 210
Side chair, beech frames, japanned ivory and green, one of six side and two arm chairs, attributed to Thomas Chippendale, c. 1774, Paxton House.*

Slika 6–9. Nekaj originalnih izdelkov Thomasa Chippendala, danes razstavljenih v Paxton House, Škotska

Slika 10. Komemorativni stol, ki so ga izdelali študenti Chippendalove mednarodne pohištvene šole leta 2004 v čast Chippendalovim dosežkom in 250-letnici vpliva

Slika 11. V Chippendalovi šoli sledijo viziji Thomasa Chippendala: ustvarjajo originalno sodobno pohištvo z uporabo preizkušenih načinov in metod iz preteklosti (vir: <http://www.chippendale.co.uk/>)

vlogi. S to objavo, posvečeno zgolj pohištveni opremi, je dvignil ugled izdelovalcev pohištva in jim dal izključno avtoriteto nad pohištvenimi modnimi trendi.

Tako kot klasična glasba očitno ostaja Chippendalov stil brezčasen in trpežen, vedno modni stil s konstantnim povpraševanjem, ki definira tisto, kar danes imenujemo tradicionalna pohištvena oprema.

Zato je Chippendale edinstven, pa ne le kot oblikovalec, pač pa tudi kot tudi marketinški genij.

»Gospod« in »izdelovalec pohištva« v naslovu njegovih Navodil sugerirata na dva marketinška segmenta, ki se ju je Chippendale zavedal: naročnika in izdelovalca; tako je priročnik namenjen obema: prvemu kot pomoč pri odločanju, drugemu kot pomoč pri izdelavi. Enako je Chippendale dal jasno vedeti že v samem nagovoru knjige, da je vse njegove oblikovne predloge mogoče modificirati v skladu z željami in vključenostjo naročnika. To odslikava popolno zaupanje v lastne sposobnosti, spretnosti in znanja izdelovalca pohištva, tako oblikovalske kot obrtniške. S tem, ko je drugim omogočil vpogled v svoje delo, je sebe in svojo spretnost jasno promoviral pri konkurenci in na trgu.

Obenem pa je, ohranjajoč svojo značilno ponižnost in skromnost, dal bralcem vedeti, da je to, kar je v knjigi, le osnova njegovega dela, in da bodo morebitna naročila na osnovi kataloga lahko izdelana še bolje. Zato lahko mirno označimo objavo Navodil tudi kot edinstveno in inovativno marketinško potezo Thomasa Chippendala, saj se je kot oblikovalec in izdelovalec s tem postavil vedno en razred višje od tistih svojih konkurentov, ki so lahko zgolj kopirali njegove dizajne.

»Verjamem, da lahko prepričam vse plemenite gospode in druge, ki mi bodo izkazali čast s svojimi cenjenimi naročili, da je vsak dizajn v tej knjigi mogoče izboljšati, tako po lepoti kot po razkošju, z izvedbo in izdelavo pri Vašem ponižnem služabniku, Thomasu Chippendalu« (Chippendale, 1754)

VIRI:

- <http://www.chippendale.co.uk/furniture-resources/ThomasChippendale.pdf> (04.10.2009)
- Bilodeau, R., Fraser, A. 2005. Celebrating Thomas Chippendale 250 years of influence. Alpharetta, Georgia: The Learning Mill Press,
- Gilbert, C. 1978. The life and works of Thomas Chippendale. 2 vol. New York: Macmillan
- Chippendale, T. 1754. Gentleman and Cabinet-maker Director. London: Thomas Chippendale (<http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/DLDecArts/DLDecArts-idx?type=article&did=DLDECARTS.CHIPPGENTCAB.I0006&id=DLDecArts.ChippGentCab&isize=M>) (06.10.2009)
- 5 <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/DLDecArts/DLDecArts-idx?type=turn&entity=DLDecArts.ChippGentCab.p0016&id=DLDecArts.ChippGentCab&isize=M> (06.10.2009)